ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра
фехтування, боксу
та національних одноборств

Основи техніки, тактики та методики навчання фехтуванню на рапірах

Лекція для студентів
1 курсу

Підготував:
доцент Бусол В.А.

Львів

План

1. Характерні риси сучасного фехтування на рапірах.
2. Основи техніки фехтування на рапірах.
3. Основи тактики фехтування на рапірах.
4. Основи методики навчання фехтування на рапірах.

Вступ

Фехтування на рапірах появилось в XVI ст. після того, як в навчальних цілях почала застосовуватися більш коротка та легка зброя – рапіра. Однак є історичні дані проте, що рапіра була винайдена і застосовувалась ще при імператорі Нероні (Булочко К.Т., 1968).

Термін “рапіра” на різних мовах звучить по-різному: на французькій – fleuret (фльоре), на англійській – foil (фойл), на італійській – fioretto (фіорето), на німецькій – floret (флорет).

Сучасне фехтування на рапірах проводиться на безпечній спортивній зброї. Уколи наносяться еластичним металічним клинком в обмежену частину тіла суперника – уражувану поверхню. Уражувана поверхня – це спеціальна електрокуртка (жилет), яка покриває тулуб спортсмена, і уколи, нанесені туди, фіксуються як дійсні. В бою на рапірах дозволяється наносити тільки уколи.

1. Характерні риси сучасного фехтування на рапірах

Діяльність фехтувальників-рапіристів в бою регламентують певні положення правил змагань:

- обмеженість уражуваної поверхні, куди дозволяється наносити уколи;
- наявність жорстких часових і просторових лімітів (час бою, розміри доріжки);
- пріоритет атаки, відповіді (контрвідповіді) у випадку одночасного нанесення уколу суперником;
- можливість випередження контратакою атакуючої дії суперника (виграти “Фехтувальний темп”);
- характер дій, їх тактичну правоту визначає візуально суддя поєдинку.

Викладені основні положення правил змагань суттєво впливають, а в деяких випадках і визначають зміст і форму фехтувальників-рапіристів. До характерних рис сучасного фехтування на рапірах відносяться:

1. Обмеженість уражуваної поверхні і її віддаленість від суперника дозволяє проводити бій на більш короткій дистанції, часто контактуючи клинками (“гра зброєю”).

2. Рухи зброєю і пересування рапіриста більш економні та обережні, що обумовлено небезпечністю зближення, а це викликає додаткові статичні навантаження на м’язи ніг.

3. Основними способами зближення в атаках є випад і крок (стрибок) вперед випад. “Стріла” застосовується рідко, бо не дає можливості продовжити бій після невдалого завершення.

4. Основними бойовими діями є атаки, захисти і відповіді, контрзахисти і контрвідповіді. Це обумовлено застосуванням в суддівстві принципу “тактичної правоти”.

5. Велика кількість недійсних уколів (в маску, руку стегно) призводить до виконання значної кількості атакуючих дій, котрі при низькому коефіцієнті ефективності все ж складають основу бойового репертуару рапіристів.

6. Відносно мала уражувана поверхня, легкість клинка і швидкість управління ним дають переваги у застосовуванні захисних дій. Від уколу в конкретний сектор можна захиститись як конкретними захистами (прямі, напівколові, колові), так і узагальнюючими.

7. Доступність захистів дозволяє рапіристам застосовувати в боях багатотемпові фрази з атак, захистів, відповідей, контрзахистів тощо.

8. Ефективними є зближення, які ускладнюють нанесення уколів в атаках, а також застосування зустрічних нападів з опозицією. Частими є узагальнюючі захисти і перехід у ближній бій.

9. Віддаленість уражуваної поверхні не дозволяє за рахунок простого реагування виграти темп на неочікувану двох-трьотемпову атаку суперника. Необхідно передбачити або викликати суперника на тривалу по часу атаку, щоб випередити його фінальний рух зброєю.

10.Профільність положення тулуба і його нахил вперед в атаках створюють додаткові труднощі для суперника, який виконує укол після захисту. Однак для

сучасних поєдинків рапіристів характерним є високоефективне застосування уколів в спину і плечі при нахилах суперника вперед.

11.Різноманітність та ефективність захисних дій змушує фехтувальників-рапіристів широко застосовувати атаки з переносами, які не вимагають попередньої конкретизації захисних намірів суперника. Ефективність атак з серією переносів зростає при їх поєднанні з викликом суперника на контратаку з метою застосування захисту і відповіді по ходу. У свою чергу, проти атак з фінтами широко застосовуються контратаки з випередженням, у тому числі в комбінаціях з захистом і відповіддю.

2. Основи техніки фехтування на рапірах

Основу техніки фехтування складають прийоми – спеціалізовані положення і рухи, які відрізняються характерною руховою структурою і взятті поза тактичною ситуацією.

Основними групами прийомів фехтування є: основні положення і рухи зброєю; пересування; уколи; батмани, захвати, зав'язування; атаки; захисти і відповіді.

Розглянемо особливості техніки основних прийомів у фехтуванні на рапірах.

Основні положення і рухи. До даної групи прийомів відносяться: тримання зброї, стройова стійка, стройові вправи, вихідне положення перед боєм, салют, бойова стійка, позиції, з'єднання.

Тримання зброї може бути різним в залежності від форми рукоятки. Це стосується у першу чергу рапіри і шпаги, де використовуються в основному два види рукояток: гладка і типу "пістолет".

Стройова стійка – положення фехтувальника в строю. Фехтувальник тримає зброю у неробочій руці, підхопивши клинок під гардою, великий палець накладається на край гарди. Зброя знаходиться біля стегна з нахилом, кінцеем вниз – назад. При поворотах зброя піднімається до вертикального положення, щоб не заважати тому, хто стоїть збоку.

Вихідне положення перед боєм приймається за командою “У вихідне положення для фехтування – стати!”. Фехтувальник повертається на півоберта і приставляє ногу, що стоїть попереду, так, щоб ступня була скерована вперед, а п’ятка дотикалась до ступні ноги, яка стоїть позаду, трохи ближче до п’ятки. Одночасно з початком повороту вільна рука бере зброю за рукоятку і разом з приставлянням ноги виносить її вперед в сторону суперника так, щоб кінець зброї знаходився на рівні коліна.

“Салют” виконується із вихідного положення на початку і в кінці бою, парних вправ, індивідуального уроку. За командою “Салют!” фехтувальник із вихідного положення піднімає руку зі зброєю до вертикального положення, зігнувши руку в лікті так, щоб гарда торкалась підборіддя. Потім рука зі зброєю витягується до вертикального положення в сторону суперника.

Бойова стійка – положення готовності фехтувальника до бою. Приймається із вихідного положення за командою “До бою!”. На рахунок “Один” озброєна рука піднімається до горизонталі, на рахунок “Два” нога, яка стоїть попереду, виставляється вперед на відстань приблизно півтори ступні, ноги згинаються в колінах так, щоб коліна звисали над пальцями ніг. Озброєна рука при цьому згинається так, щоб передпліччя і зброю знаходились у горизонтальному положенні, а лікоть був вільно опущений і відходив від тулуба на 15-20 см. Неозброєна рука згинається і піднімається вгору так, щоб лікоть знаходився дещо нижче лінії плечей, кисть вільно опущена.

В бойовій стійці вага тіла рівномірно розподілена на обидві ноги, тулуб дещо розвернутий в сторону суперника.

Позиції і з’єднання. Позиція – це положення зброї і озброєної руки по відношенню до одного із секторів уражуваної поверхні фехтувальника. У фехтуванні на рапірах є 9 позицій. Основними для рапіристів є 4, 6, 7, 8 позиції.

З’єднання – це дотик клинків в одній з позицій. З’єднання мають ті цифрові позначення, в позиціях яких вони находяться. З’єднання можуть бути нейтральними і закритими.

Пересування. До даної групи прийомів відносяться: кроки вперед і назад, схресні кроки вперед і назад, стрибки вперед і назад, скачок-випад (тріскачка), випад, закривання з випаду вперед і назад, ухили, “стріла”.

Крок вперед виконується переміщенням ноги, яка стоїть попереду, вперед приблизно на довжину ступні і підставленням ноги, яка стоїть позаду, у положення бойової стійки.

Крок назад починається з плавного відштовхування ноги, яка стоїть попереду, і одночасного переміщення ноги, яка стоїть позаду назад на довжину ступні; потім нога, яка стоїть попереду, підставляється у положення бойової стійки.

Стрибок вперед виконується різким поштовхом ноги, яка стоїть позаду, з одночасним тяговим зусиллям ноги, яка стоїть попереду. Приземлення проходить спочатку на ногу, яка стоїть попереду (передню частину ступні), а потім підставляється нога, яка стоїть позаду.

Стрибок назад виконується у зворотному напрямку, дотримуючись такої ж ритмічної структури руху.

Схресний крок вперед виконується перестановкою ноги, яка стоїть позаду, схресним рухом вперед ноги, яка стоїть попереду, а нога яка стоїть попереду, після цього ставиться вперед у положення бойової стійки.

Схресний крок назад виконується перестановкою ноги, яка стоїть попереду, назад з проносом її позаду другої ноги, яка після цього ставиться назад у положення бойової стійки.

Випад виконується потужним поштовхом ногою, яка стоїть позаду, з одночасним маховим рухом ногою, яка стоїть попереду, і подальшим приземленням на п’ятку з перекатом на всю ступню. Одночасно з відштовхуванням на випад озброєна рука посилається в укол, а неозброєна рука виконує швидке розгинання назад-вниз.

У кінцевому положенні випаду нога, яка стоїть позаду, повністю випрямлена з опорою на усю ступню. Нога, яка стоїть попереду, зігнута у колінному суглобі так, щоб проекція коліна знаходилась над носком ступні.

Закривання з випаду назад виконується потужним відштовхуванням ноги, яка стоїть попереду, з одночасним згинанням і відведенням ноги, яка стоїть позаду, назад у положення бойової стійки. Після відштовхування нога, яка стоїть попереду, займає положення бойової стійки, руки також займають своє положення у бойовій стійці.

Закривання з випаду вперед здійснюється переміщенням ноги, яка стоїть позаду, вперед у положення бойової стійки. Для полегшення виконання прийому тулуб необхідно подати трохи вперед.

Стрибок вперед-випад (тріскачка) розпочинається з відштовхування ногою, яка стоїть позаду, і одночасно маховим рухом гомілкою ноги, яка стоїть попереду, на стрибок, який моментально переходить в ударний рух ступнею в підлогу. У цей час нога, яка стоїть позаду, швидко пересуваючись вперед, поштовхово-ударним рухом, підтриманим маховим зусиллям ноги, яка стоїть попереду, розпочинає випад. Закінчення прийому проходить по схемі виконання випаду.

“Стріла” застосовується в атакуючих діях з дистанції більшої, ніж середня, але меншою, ніж дальня. Розпочинається рух відштовхуванням ногою, яка стоїть позаду, і моментально підтримуючим відштовхуванням ногою, яка стоїть попереду. Нога, яка стоїть позаду, відразу після відштовхування ривковим рухом стегна вперед-вгору виходить вперед ноги, яка стоїть попереду. У такому положенні фехтувальник наносить укол (удар). Приземлення проходить на ногу, яка стоїть позаду, після чого нога, яка стоїть попереду, переставляється вперед і рух закінчується кількома гальмівними кроками вперед і прийняттям бойової стійки.

Уколи виконуються трьома способами: прямо, переводом, переносом.

Уколи прямо можуть виконуватись без з’єднання, ковзанням по зброї суперника, з опозицією. Уколи без з’єднання виконуються в ситуаціях, коли зброя суперника не заважає нанесенню уколу, тобто сектор відкритий. Уколи з ковзанням виконуються найкоротшим шляхом зі збереженням з’єднання з клинком суперника. Уколи з опозицією виконуються з вираженим протиставленням сильної частини клинка клинку суперника при значному напруженні кисті і всієї озброєної руки.

Уколи з переводом виконуються під клинком зброї суперника, якщо він знаходиться у верхніх позиціях, або під клинком зброї, якщо він знаходиться у нижніх позиціях. Уколи з переводом – це уколи зі зміною фехтувальної лінії. Вони, як правило, виконуються з положення клинків у з'єднанні.

Уколи переносом виконуються швидким перекиданням свого клинка через вістря зброї суперника шляхом згинання озброєної руки у ліктьовому та лучезап'ястному суглобі на себе з наступним "вкиданням" уколу у відкритий сектор. Амплітуда і час переносу повинні бути мінімальними.

Через технічну складність навчання уколам з переносом доцільно проводити після засвоєння техніки уколів прямо і з переводом.

Батмани, захвати, натиски, зав'язування.

Батман – ударна дія на зброю суперника з метою виведення її з лінії уколу. Бувають прямі, напівколові, колові, прохідні. За тактичною суттю – дійсні (правдиві) і неправдиві. Дійсні батмани передбачають виведення зброї суперника з лінії уколу з метою нанесення уколу у відкриту лінію. Неправдиві батмани виконуються, як правило, з метою виклику захисної реакції у суперника або контратаки. Вони можуть також використовуватися як засоби розвідки, маскування.

Захват – тривала силова дія зброєю на зброю суперника з метою виведення її з лінії уколу, яка виконується з одночасним входом в з'єднання. Захвати за технікою виконання бувають прямі, напівколові, колові. За тактичною суттю, як і батмани, бувають дійсні (правдиві) і неправдиві.

Натиски – короткочасна дія на зброю суперника в положеннях коли клинки знаходяться в з'єднанні. Як батмани і захвати, натиски за тактичною суттю можуть бути дійсні (правдиві) і неправдиві.

Зав'язування – силова дія на зброю суперника з метою виведення її з лінії уколу з одночасним переміщенням в іншу позицію (напівколове зав'язування) або у ту ж позицію (колове зав'язування). Зав'язування виконуються після взяття з'єднання і є по суті різновидом захвата.

Атаки: прості, з фінтами, з дією на зброю, комбіновані.

Прості атаки виконуються в один фехтувальний темп. Вони бувають трьох різновидів: прямо, переводом, переносом.

Атаки з фінтами (з одним або кількома) відносяться до складних атак і виконуються у два і більше фехтувальних темпів (дій зброєю).

Атаки з дією на зброю відносяться до складних атак і виконуються в два і більше фехтувальних темпів (дій зброєю). Діями на зброю можуть бути: батмани, захвати, зав'язування, натиски. Дії на зброю бувають правдиві і неправдиві.

Комбіновані атаки – складні атаки, які включають в себе дію на зброю, один або декілька фінтів і укол. По кількості дій (фехтувальних темпів) це трьох і більше темпова атака. Існують три варіанти ритмоструктури комбінованих атак.

Захисти: прості, складні, прямі, напівколові, колові. Існує 9 захистів зброєю. Кінцеве положення зброї у захисті відповідає певній позиції. По характеру дії на клинок атакуючого суперника захисти можуть виконуватись відведенням, підставкою, відбивом (ударом), уступаючи. Складні захисти – це поєднання кількох простих захистів. Складні захисти виконуються проти складних атак у два і більше фехтувальних темпів (дій).

3. Основи тактики фехтування на рапірах

В широкому розумінні тактика у фехтуванні – це вміння швидко адекватно бойовій ситуації приймати рішення та ефективно їх реалізовувати за допомогою бойових дій. Єдиним критерієм оцінки тактики є кінцевий результат. Тактика переможця – правильна тактика.

Тактику фехтувального поєдинку умовно можна поділити на дві частини:

- інтелектуально-смислову, пов'язану зі сприйняттям інформації, її переробкою і прийняттям рішення,

- моторну (рухову), представлену бойовими діями, спрямованими на реалізацію прийнятих рішень.

У фехтуванні немає бойових дій зі стовідсотковою результативністю. Кожна дія може мати протидію з боку суперника, якій, у свою чергу, можна протиставити

контрдію і т.д. Виникають теоретично безкінечні ряди бойових дій і реагувань на них, які за своїм технічним змістом все ж замикаються в певне коло. Це коло можна класифікувати за технічними (структурними) (прийоми фехтування) і тактичними ознаками (бойові дії). Зупинимось на характеристиці бойових дій.

Бойові дії – це спеціалізовані рухи (прийоми) фехтувальників, які застосовуються для вирішення тактичних завдань в окремій сутичці.

Усі бойові дії фехтувальників діляться на дві групи – підготовчі та основні.

Підготовчі дії – це розвідка, маскування, виклики. Їх головне завдання – підготовка умов для ефективного виконання основних дій. Руховим втіленням підготовчих дій є: гра зброєю, неправдиві напади і захисти, маневрування.

Розвідка передбачає отримання інформації про суперника. Інформація може включати: бойові наміри суперника, його технічні можливості, , психічний стан, особливості тактики, характер реагувань на різноманітні дії.

Маскування ставить за мету створення у суперника помилкової уяви про свій психічний і фізичний стан, техніко-тактичну підготовленість, а головне про бойові наміри і дії.

Виклики – це дії, за допомогою яких ми примушуємо суперника виконувати бажані і передбачувані для нас дії з метою подальшої протидії їм і успішного завершення сутички.

Основні дії – це дії нападу, оборони, зустрічні напади. До дій нападу відносяться атаки: основні, повторні, у відповідь, на підготовку.

Атака основна – атака, з якої починається бойова сутичка.

Атака повторна – атака, яка виконується на суперника, який захистився, але не відповідає, розірвав дистанцію або ухилився.

Атака у відповідь – атака, яка виконується на суперника, який відступає після невдалої атаки.

Атака на підготовку – атака, яка виконується на суперника, який наближується з метою переходу в атаку.

Дії оборони виконуються з метою уникнення уколу від атакуючого суперника. Оборона може бути активною і пасивною. До дій активної оборони відносяться

захисти зброєю і відповіді. Захисти зброєю, у свою чергу поділяються на конкретні і узагальнюючі.

До дій пасивної оборони відносяться: розрив дистанції бою або активне зближення з метою уникнення уколу, різноманітні ухили, присідання тощо.

Конкретні захисти – це захисти зброєю від уколів у певний сектор поверхні ураження.

Узагальнюючі захисти – це захисти – це захисти зброєю з перекриванням декількох секторів поверхні ураження.

Зустрічні напади – протидії супернику при взаємних спробах нанести укол. До зустрічних нападів відносяться: контратаки, ремізи, пряма рука.

Контратака – напад на суперника з метою випередження розпочатої ним атаки або уникнення уколу за допомогою опозиції, ухилу.

Ремiз – повторний укол, який виконується після першої невдалої спроби нанести укол (в атаці або у відповіді).

Пряма рука – напад на атакуючого суперника з метою використати тактичну правоту, уникнувши при цьому зіткнення з його зброєю.

4. Основи методики навчання фехтуванню на рапірах

Однією з важливих умов початкового навчання є дотримання необхідної послідовності проходження програмного матеріалу, а також послідовності в оволодінні окремим прийомом (дією). У цьому відношенні тренери повинні керуватися відомими загальнопедагогічними принципами: від простого – до складного, від легкого – до важкого, від відомого – до невідомого.

Друга не менш важлива вимога – старанність навчання. Стійке засвоєння бойової стійки, пересувань, позицій, уколів, простих атак, захистів є необхідною базою для подальшого удосконалення майстерності. Тренеру необхідно пам’ятати, що засвоєні рухи в подальшому важко піддаються змінам і виправленням.

Важливо також звертати увагу формуванню правильної постави при виконанні прийомів фехтування. Правильна постава створює оптимальні умови для

раціонального розташування окремих частин тіла фехтувальника, правильного розподілу м’язового тонусу. Все це, окрім естетичної привабливості, сприяє ефективному виконанню прийомів їх технічному удосконаленню.

Для дотримання вказаних методичних положень необхідно всю систему навчання будувати на широкому використанні спеціальних підвідних вправ. Так, наприклад, для ефективного оволодіння бойовою стійкою використовують підвідні вправи для правильної постановки стоп, тулуба, таза, плечей, визначення рівня згинання ніг, положення колін, розташування озброєної і неозброєної руки.

Ретельне засвоєння прийомів вимагає багаторазових повторень окремих елементів і частин, що втомлює дітей і знижує їх інтерес до таких вправ. Для запобігання цього необхідно засвоювати техніку прийомів в короткі відрізки часу 15-20 хв. і чергувати їх з іншими, переважно динамічними вправами.

Особливо важливо у підготовці юних фехтувальників застосовувати емоційні, перш за все ігрові і змагальні форми проведення спеціальних вправ. Найбільш доцільними є наступні типи вправ:

1. Виконання прийомів на оцінку. Система оцінок – хороший стимул для досягнення кращих результатів і активізації їх свідомого ставлення до оволодіння технікою фехтування.

2. Виконання прийомів перед дзеркалом із самооцінкою і в парах з взаємодопомогою і взаємоконтролем.

3. Виконання парних вправ у пересуваннях зі збереженням дистанції, використовуючи змагальну та ігрову форми виконання.

4. Ігрові парні вправи в перемінах позицій і з’єднань.

В подальшому репертуар ігрових і змагальних форм проведення спеціальних форм проведення спеціальних вправ значно розширюється. Можна рекомендувати ще й наступні:

1. Ігрові форми проведення вправ з уколами в мішень.

2. Ігрові парні вправи при виконанні захистів і відповідей (захисна гра).

3. Ігрові і змагальні форми вправ при виконанні атак, захистів, контрзахистів.

Поступово вправам, які носять навчальний характер, необхідно надавати все більше бойового змісту. Партнер поступово перетворюється у протидіючого суперника.

Послідовне переключення від виконання прийомів в навчальних умовах до застосування їх у бойових взаємодіях являється генеральною лінією в методиці підготовки фехтувальників. Кожен тренер повинен постійно шукати методи прискорення процесу засвоєння техніки і тактики фехтування, розробляти все нові вправи, які б викликали зацікавленість у спортсменів і спонукали їх до активної діяльності по удосконаленню техніко-тактичної майстерності.

Наводимо основні напрямки удосконалення тактичних вмінь фехтувальників у парних вправах групового уроку:

1. Вибір моменту для виконання атаки в залежності від дистанції.
2. Вибір моменту для виконання атаки на рухи зброєю.
3. Вибір моменту для виконання атаки в залежності від дистанції і взаємодії зі зброєю партнера.
4. Вибір моменту для виконання захисту або контратаки, вибір протидій атакам на основі складних реагувань.
5. Виконання атак, захистів і контратак при раптових взаємодіях з партнером.
6. Розпізнавання реакцій партнера на дії розвідки.
7. Виклик партнера на певні дії і створення ситуацій для застосування відповідних контрдій.

Такого роду вправи сприяють формуванню тактичного мислення на основі безпосереднього спілкування з суперником, збагачують уяву спортсменів про особливості бойових ситуацій і можливості їх відтворення для застосування дій.

Безпосереднім продовженням вправ з тактичними завданнями, але з відносно більшою самостійністю у виборі дій є навчальні бої, а у подальшому тренувальні і змагальні бої.

Рекомендована література

Основна:

1. Аркадьев В. Тактика в фехтовании / В. Аркадьев. – Москва : Физкультура и спорт, 1969. – 180 с.
2. Мидлер М. Тренировка в фехтовании на рапирах / М. Мидлер, Д. Тышлер. – Москва : Физкультура и спорт, 1966. – 196 с.
3. Фехтование : учеб. для ин-тов физ. культуры / под ред. Д. А Тышлера. – Москва : Физкультура и спорт, 1978. – 332 с.
4. Спортивное фехтование : учеб. для вузов физ. культуры / под ред. Д. А Тышлера. – Москва : Физкультура, образование и наука, 1997. – 386 с.
5. Фехтування : навч. прогр. для ДЮСШ / [підгот. В. А. Бусол]. – Київ : [б. в.], 2006. – 43 с.

Допоміжна:

6. Бріскін Ю. А. Готовність спортсмена до прийняття оптимального рішення в ситуації спортивного двобою / Ю. А. Бріскін. – Львів : Ніка-Плюс, 1997. – 114 с.
7. Інноваційні засоби підготовки спортсменів у фехтуванні : монографія / Бріскін Ю. А., Задорожна О. Р., Пітин М. П. [та ін.]. – Львів : ЛДУФК, 2018. – 282 с.
8. Келлер В. С. Деятельность спортсменов в вариативных конфликтных ситуациях : [монография] / В. С. Келлер. – Киев : Здоров’я, 1977. – 184 с.
9. Келлер В. С. Соревновательная деятельность в системе спортивной подготовки / В. С. Келлер // Современная система спортивной подготовки : сб. науч. тр. – Москва : СААМ, 1995. – С. 41–50 .
10. Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів / В. С. Келлер, В. М. Платонов. – Львів : Українська Спортивна Асоціація, 1992. – 269 с.
11. Келлер В. Тренировка фехтовальщиков / В. Келлер, Д. Тышлер. – Москва : Физкультура и спорт, 1972. − 181 с.

12. Музика Ф. Анатомія людини : навч. посіб. / Федір Музика, Мирослава Гриньків, Тетяна Куцериб. – Львів : ЛДУФК, 2014. – 360 с. – ISBN 978-966-2328-70-7.
13. Оцінювання психофізіологічних станів у спорті : монографія / Г. В. Коробейников, Є. Н. Приступа, Л. Г. Коробейнікова, Ю. А. Бріскін. – Львів : ЛДУФК, 2013. – 312 с.
14. Тер-Ованесян А. А. Обучение в спорте / А. А. Тер-Ованесян, И. А. Тер-Ованесян. – Москва : Советский спорт, 1992.

Інформаційні ресурси інтернет:

15. Improvement of technical and tactical training of qualified women epee fencers / Zoryana Semeryak, Yuriy Briskin, Ivan Karatnyk, Valeriy Melnyk, Viktoria Pasichnyk, Maryan Pityn // Journal of Physical Education and Sport. –2017. – Suppl. 17, is. 4, art 216. – P. 2116–2122. – Access mode: http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/10693
16. Pityn M. Theoretical training in fencing: state and prospects of researches / Maryan Pityn, Yuriy Briskin, Olga Zadorozhna // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2012. – № 3. – С. 23–28. – Access mode: http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/10464
17. Technical devices of improvement the technical, tactical and theoretical training of fencers / Briskin Yuriy, Pityn Maryan, Zadorozhna Olha, Smyrnovskyy Serhiy, Semeryak Zoryana // Journal of physical education and sport. – 2014. – Vol. 14, is. 3. – P. 337–341. – Access mode: http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/10464
18. Електронний каталог ЛДУФК. – Режим доступу: http://3w.ldufk.edu.ua/book/index.php
19. Електронний репозитарій ЛДУФК. – Режим доступу: http://repository.ldufk.edu.ua/